

ВСТУПНІ ЗАУВАГИ ДО ПРОБЛЕМИ ПОСТМОРТАЛЬНОЇ РЕПРОДУКЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Болдіжар Сандра Олександрівна

*доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Пішга Вадим Іванович

*доктор філософії,
викладач кафедри адміністративного, фінансового
та інформаційного права
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Раніше ми вже комплексно досліджували проблематику допоміжних репродуктивних технологій¹. Попри це виклики, спричинені збройною агресією РФ проти України, вимагають перегляду чинного законодавства задля забезпечення прав військовослужбовців на репродукцію.

Відомо, що репродуктивна система відіграє важливу роль у контексті збереження людського роду. Здоров'я репродуктивної системи відображає не тільки генетичну життєздатність майбутнього покоління, але і стан здоров'я в цілому. Також воно пов'язане з численними правами людини, в тому числі з правом на життя, правом на свободу та особисту недоторканість, правом на охорону здоров'я, навіть з правом на освіту та заборону дискримінації. Держава в свою чергу має нести обов'язок щодо дотримання, захисту та реалізації репродуктивних прав.

Кожна людина має право на найвищий досяжний рівень фізичного на психічного здоров'я. Будь-яка особа або пара мають право вирішувати скільки дітей, коли і з яким інтервалом вони б хотіли мати, навіть якщо йдеться про постмортальну репродукцію. Саме тому необхідно звернути увагу на необхідність забезпечення прав військовослужбовців на біологічне батьківство (материнство), що є надзвичайно актуальним, особливо в умовах воєнного стану в Україні.

Військова служба, враховуючи щоденні ризики, безумовно може поставити під загрозу фертильність, зокрема через травми сечостатевої

---

¹ Болдіжар, С. О. & Пішга, В. І. (2022). Сучасні тенденції правового забезпечення новітніх прав у сфері охорони здоров'я. Ужгород: ФОП Сабов А. М. С. 72-93.

системи, які можуть бути пов'язані з бойовими діями, гонадотоксичним впливом і фізичною розлукою з партнером².

У 2016 році у США була спроба міністерства оборони в межах запуску пілотної програми, розширити межі послуг по лікуванню безпліддя військовослужбовців і покривати усі витрати, пов'язані із кріоконсервацією сперми та яйцеклітин для військовослужбовців, які знаходяться на реальній військовій службі. На жаль, фінансування цієї програми не було забезпечено і зберігання репродуктивних клітин так і залишилося без фінансування з боку держави.³

23 березня 2024 року набуває чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство)», яким буде внесено зміни до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Нова назва статті – «Право військовослужбовців на охорону здоров'я, медичну допомогу та біологічне батьківство». А відповідно до абзацу 10 пункту 1 статті 11 цього закону «У період дії воєнного стану військовослужбовці ... мають право на безоплатне отримання медичної послуги, пов'язаної із забезпеченням реалізації їхнього права на біологічне батьківство (материнство), зокрема на здійснення забору, кріоконсервації та зберігання їхніх репродуктивних клітин на випадок втрати репродуктивної функції при виконанні обов'язків із оборони держави, захисту Вітчизни...». Також вищевказаний закон містить норму, яка передбачає припинення зберігання репродуктивних клітин з подальшою утилізацією, у разі загибелі або визнання померлою в установленому порядку особи, репродуктивні клітини якої зберігаються.⁴

З однієї сторони законодавець зробив дуже важливий крок, врегулювавши питання щодо репродуктивних клітин військовослужбовців, але з іншої сторони обмежив можливість реалізації постмортальної репродукції.

Отже, вищевказаний закон в такій редакції, як ми вважаємо, не зможе комплексно врегулювати усі питання допоміжних репродуктивних технологій, зокрема народження дитини після загибелі військовослужбовця. Це призвело до розробки нового законопроекту №10448 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження генофонду Українського народу», де автори чітко та детально прописали алгоритм процедури постмортальної репродукції.

---

² Martini, A. E., & Doyle, J. O. (2019). Fertility Preservation Before Deployment: Oocyte and Sperm Freezing in Members of the Active Duty Military. *Seminars in reproductive medicine*, 37(5-06), 232–238. <https://doi.org/10.1055/s-0040-1701633>.

³ Schmidt, M. S. (2016). Pentagon to Offer Plan to Store Eggs and Sperm to Retain Young Troops. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2016/02/04/us/politics/pentagon-to-offer-plan-to-store-eggs-and-sperm-to-retain-young-troops.html>.

⁴ Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права військовослужбовців та інших осіб на біологічне батьківство (материнство) № 3496-XI (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3496-20#Text>.

Також маємо звернути увагу на досвід Ізраїлю у вирішенні питань збереження та використання після смерті репродуктивних клітин військовослужбовців. У 2023 році на пленум Кнесетта для обговорення було винесено законопроект «Про використання сперми померлої особи для продовження роду», який має вирішити усі проблемні аспекти використання сперми загиблого чоловіка на запит дружини, а при деяких обставинах – його батьків, тобто, дозволить використовувати кріоконсервовану сперму померлого військовослужбовця, а також вилучену з його тіла протягом сорока восьми годин після загибелі, навіть за відсутності з його боку будь-яких прижиттєвих інструкцій за умови, що він явно не заперечував проти цього та припускаючи, що за інших обставин він хотів би зберегти сім'ю та реалізувати право його дружини на материнство. У випадку, якщо партнер не хоче використовувати сперму або у померлого військовослужбовця немає партнера, запропонований закон також дозволить його батькам використовувати сперму з іншою жінкою. Це потребуватиме схвалення суду в кожному конкретному випадку, і жінка вважатиметься законною матір'ю дитини⁵. У цьому прикладі бачимо, що Ізраїль комплексно підходить до збереження генофонду нації, шляхом створення унікального зв'язку між важкою втратою та народжуваністю. Але така позиція щодо вирішення цього питання залишається дискусійною і викликає ряд питань етичних та правових питань, зокрема про те, чи законним є вилучення сперми з тіла померлого військовослужбовця без його прижиттєвої згоди.

---

⁵ Sperm from 91 fallen soldiers retrieved, bill to allow use awaiting Knesset approval (2024). Jerusalem Post. <https://www.jpost.com/israel-hamas-war/article-785736>.